

MÖRTÉNETI LAPOK.

FELELŐS SZERKESZTŐ
K. PAPP MIKLÓS.

Megjelenik minden vasárnap. — Előfizetési ár: Félévre 6 f. Egész évre 12. f. — Szerkesztőségi iroda: Lyceumi nyomda. — Kiadó hivatal: Gr. Teleki Domokos ház nagypiacz.

Tartalom: Debreczen városának hitlevele. Közli Szilágyi Sándor. — Egy felségsértési pör történetéhez. (VI. közlemény.) Közli K. Papp Miklós. — Egy adat a czéhek történetéhez. — Kazinczy Ferencz eredeti leveleiből. (IV. közlemény.) Közli K. Papp Miklós. — Ali pasa levele 1662-ből. — Levéltári apróságok. — Tárca: Egy uti napló. (V. közlemény.) Közli K. Papp Miklós. — A magyar színészet történetéhez. (III. közlemény.) Közli K. Papp Miklós.

DEBRECZEN VÁROSÁNAK HITLEVELE.

Közli: Szilágyi Sándor.

Az alább következő okmány nemcsak Debreczen, hanem Magyarországon XVI-ik századbéli történetének legfontosabb okmánya, melyet mint a XVI-ik században készült magyar okmányt szükségesnek tartottam betűhíven közölni.

1567. jun. 16.

En parnas Mijkos és pankij Janos Debreczennek gijwkeres és megh rewhzeth eskewth polgarij Aggijwk ez lewelnek általa twttara mijndeneknek, az kijketh ez dologh illeth, vagij illethnij foghna, hogij mij az fellijwl megh mondoth Debreczen varasanak Bijrajathwl és cskewt polgarijthwl tellijes

tanussal bochattatwnk ijde az Tekijntetes es Nagos Swendij Lazar vronkhoz, Magijarorzagnak felfeóldeón few kapijtannijahoz hogij mij ijtt az Tekijntetes es Nagos few kapijthan vronknak parancholattijara Az mij Bijranknak es az egez Tanacznak es az teób keózeónseghnek kepebe es zemelijebe, Az mij hijwsegeónknek megh tartasara tellijessegel valo hijteónkel megh eskeóggijwnk, Melij eskeówesnek az formaija illijen.

Legeleózeór hogij az Zenthseges Romaj Chasarnak és Nemethorzagnak, Magijarorzagnak es Cehorzagnak kijrallijanak, ew felsegenek, mijnth mij termezeth zerenth valo vronknak, es ez Magijarorzagnak igaz és teórwen zerenth valo kijrallijanak, few es tellijessegel valo hijwsegeónketh és engedelmessegeónketh ereós eskeówessel fogadnoijok.

Mas hogij ha valamijth erthettnenk, kij az keresthienseges Czasarnak az mij kegijelmes vronknak, vagij az partolkodo Erdelijeknek vagij az keózeónseges ellenseghnek zandokhat, vagij Ijijekezetiijth, kij az ew felsege Bijrodalmanak romlasara vagij artalmara lenne, kijnek megh twdakozasara, kijwalkeppen és hijwen rea gondolok, Azth mijndenkor ez feóldnek few kapijtannijanak, vagij chak az Thokaj kapijtannak hijwen es igazan megh Jelenthijwk.

Harmad hogij az ew felsege dolgajnak, hijweijnek es wijtezijnek semmijkeppen es semmijbe arthanij nem akaronk es hogij sem az Theóreókeóknak es ew felsegenek egijeb ellensegijnek Arwloij es kemeij semmijkeppen es semmij okkal nem akaronk lennij, hanem mijnden mij tehetsegeónk zerenth

arra vijgijazwnk, hogij sem az Aros nepek-teól, sem egijeb rendbelijektewl, kijek az mi-varasunkath gyakorlijak, ez fele kemsegh es egijeb rendbelij dolgok, kijbeól ew felsegenek arthattnanak ne essenek es ne Teórtennijenek.

Negijed hogij Egher-varahoz, Thokaij-hoz és Zathmarhoz, valamenijzer az Tijztartok altal, es ott valo kapijtanok altal, valamij zwksegekben megh talaltatwnk, semmijneméd terehtewl es zolgalattwl megh nem vonzwk es megh nem tarthijwk magwnkath, hanem mijndenekben akaronk nekijk es az ew zwksegeknek mijnden ereónk zereneth zolgalnij, es ewketh mijnden zwksegekben taplalnij, fewkeppen penijglen ez fele zolgalatoth es engedelmessegeth Thokaij varahoz akaronk mijwelnij, mijerthogy mij hozzank keózelben vagijjon.

Wegezette hogij mijndenkoron Ezten-dew kijtelwen valamijkoron az few Bijro, es az Eskeóth Bijrak megh valtoztattnak, ket-teóth az Tanaczbol Eskewth Bijrakath ijde az few kapijtanhoz az kij ijde zereneth lezen keóleónk, kijek az fellijwl megh ijrth Articulosokra Eztendeónkenth tartozzanak meghe-skeónnij es annak feóleótte az few Bijroijis az Thokaij kapijtannak az mij keppen ez mosthanij Eztendeóben, Azonkeppen ez Jeówendeó Eztendeóben ijs tijthkon az hijw-segre, az fellijwl megh mondoth Articulusok zereneth tartozzanak megh eskeónnij, mijnd addijgh mijgh az vr Isten ijob Idewth aad, es olj modoth aad eleónkben, hogij az mij vezedelmeónk nekeól, tellijes es mijnden volthakeppen való hijwsegeth es engedelmessegeth, Az mij kegijelmes vronknak ew magan-nk mwtatthasswnk megh.

Mijndeneketh azerth mij az fellijwl meghmondottakath az Bijronak, Tanacznak, es keósszegnek kepeben, Az elew Istenre, Az mij keresztien hijteónkre, az zenth Euangeliomra, es az zenth haromsagra Eskeózeónk, es teókeletes keppen fogadonk, hogij hijwen es igazan az mij tehetsegeónk zereneth, megh tarthijwk, es semmijben ellene nem akaronk chelekednij, Isten mijnket wgij segellijen. Mijndezeknek bijzonsagara ez Jelen valo levelet az Nagos Swendij Lazarnak az mij twlajjdon peczeteónk alath akarhwk kijadnij,

melij dologban nekeónk bijzonsagijnk voltanok az tijztelendeó chanadij pijspek Bornemijzza Gergel, es az Nagos Zaij Ferencz kassaij few kapijthan es az Nagsagos Veruherus Janos az Nemeth gijalogoknak fewkapitannija. Datum Cassovie 16. die mensis Junij Anno domini 1567.

(Két pecsét helye.)

(Eredetije s egy későbbi másolata a m. kir. kam. levéltárban.)

Publ. 8. 49.

EGY FELSÉGSÉRTÉSI PÖR TÖRTÉNETÉHEZ.

Közli: K. Papp Miklós.

(Folytatás.)

Sacratissima Caesarea Regiaque et Catholica Majestas, Domine Domine naturaliter Clementissime, Benignissime!

Inter alias Benignissimas Majestatis Vestrae Sacratissimae Resolutiones, quibus etiam occasione proxime evolutorum Principatus hujus sui Haereditarii Comitiorum vel inter arduas, easque gravissimas pro salute et incolumitate Regnorum et Provinciarum suarum curas, hujus etiam principatus emolumento clementissime prospicere dignata est, intelleximus nos quoque Proceres et Nobiles in Transylvania, Partibusque eidem incorporatis Reformatae Religioni addicti, Benignam Majestatis Vestrae Sacratissimae de erigendo novo in hoc suo Principatu Provincialis exactoratus officio mentem, eamque Sacratissimae Vestrae Majestatis in contribuentem plebem sollicitudinem prorsus paternam, omnes Trium Nationum et Receptorum in Transylvania Religionum Status et Ordines demisse exosculati, promptissimo statim animo, omnem in exequendis Majestatis Vestrae jussis collocavimus operam, et reliquis muta unione, ac consiliis perfectis, ubi ad conditionem subjectorum ad hoc officium idoneorum deventum fuisset, non defuimus quidem concives nostros Catholicae Religioni addictos officiosissime requirere, quatenus exiguum istud Praesidis Exactoratus Officium Nostratibus relinquere, et Candidatos e nostra

saltim Religione seligere ne gravarentur, siquidem aliarum Cardinalium ceu Gubernatoris, Cancellarii Aulici, Praesidentis Statuum, Praesidis Tabulae Regiae et Supremi Provincialis Commissarii officia et dignitates in Catholicis velut accumulata sint, ut virtute Sacri Diplomatis, illudque subsecutae Resolutionis Alvincianae dictae, inter duas Religiones Catholicam et Reformatam, paritas officiorum quorumlibet observanda veniret. Urgebamus id etiam fraternis obtestationibus, ut ad observandam praecitatam duarum Religionum in officiis gerendis paritatem, pro Districtualibus Commissariis proxime projectatis ne praesentarentur ex utraque Religione, sed ipsimet concives nostri Catholici relinquerent alterutram nationum, Hungaricam videlicet vel Siculicam nostratibus, alteram vero sibi ipsis, videbanturque plurimi illorum postulatis nostris assentiri velle, nihilominus ad haec etiam officia peracta est, ut eventus docuit, Candidatio et praesentatio utriusque Religionis, relicto nobis unico cursu ad Thronum Sacratissimae Majestatis Vestrae iustitia et aequitate non minus ac Clementia fultum, tanquam Sacram anchoram, refugium, rerumque nostrarum tutamen et praesidium.

Ad pedes igitur Majestatis Vestrae Sacratissimae provoluti, Majestatem Vestram Sacratissimam humillime oramus, dignetur Majestas Vestra fidelissimum sibi subditorum Procerum et Nobilium Transylvaniae Reformatae Religioni addictorum, omnibus Cardinalibus Provinciae hujus dignitatibus, imo aliorum etiam Officiorum paritate carentium preces paterno suo cordi sumere, candidationemque ratione Officiorum nostram in Diplomaticam aequalitatem jure postliminii revocare, eamque ita restaurare, ut nos, tum in Praesidis hujus Exactoratus, uniusque ejusdem Assessoris, nec non duorum Districtualium Commissariorum, tum vero aliorum, ceu Referendarii Cancellariae Majestatis Vestrae Transylvanico Aulicae, Registratoris Gubernialis, Requisite Capituli Albensis et Conventus a Colos-Monostor, officiorum videlicet adhuc vacantium, ac tam jure Diplomatico, quam aliarum Resolutionum Majestatis Vestrae, felicisque Recordationis Ma-

jestatis Vestrae gloriosorum Praedecessorum intuitu nostrates concernentium, Clementissima pro Nostrae Religionis subjectis, de quorum vice agitur, definitione consolari, ut ad ipsam Diplomaticam aequalitatem verbo Regio approrissam propius accedamus.

Et quia fratres nostri Catholicae Religionis nobis numero quidem longe pauciores, si autem officia inter eos tenentes attendantur, longe plures sint, utpote qui in Consilio Majestatis Vestrae Sacratissimae Guberniali Intimo septem, in Tabula Regia Judiciaria novem, in Praefecturis decem, in Commissariatu autem Provinciali quatuor subjectis gaudent, Nostra vero ex Religione in Consilio Intimo non ultra quam tres, in Tabula Regia quinque, in Praefecturis pariter quinque, in Commissariatu autem et Cancellaria Majestatis Vestrae Sacratissimae Aulico-Transylvanica excepto unico Cancellista prorsus nulli habentur. Cum tamen innumera dentur Procerum et Nobilium Reformatorum in fide et fidelitate erga Majestatem Vestram Sacratissimam nulli secundorum, ad servitia Majestatis Vestrae Sacratissimae et communem patriae salutem procurandam dotibus ad id necessariis insignita subjecta, Majestatem Vestram Sacratissimam per paternum erga hanc patriam et parem in omnes fideles sibi subditos cujuscunque Religionis Receptae affectum, perque Sacri Diplomatis Resolutionumque suarum Gloriosorumque Praedecessorum Clementissimam solitam observantiam supplices oramus, dignetur Vestra Majestas Sacratissima tam per praemissorum benignissimam Resolutionem, quam etiam Praefecturae Comitatus Szolnok Interioris nunc vacuae existentis Religionis Reformatae subjecto collationem, nostri quoque aequalem cum Catholicis Nostris concivilis rationem habere, benignissime demonstrare.

Movebunt ad tantam Clementiam Majestatem Vestram Sacratissimam et propensissimum ad misericordiam cor ejusdem, ad erigendos et consolandos aequae nos ac fratres nostros Catholicos, subversantes etiam boni publici rationes, cum primis quidem ratione Praesidii Exactoratus, dum Supremo Commissario Provinciali hac vice Catholico existente, res ipsa secum ferre videretur, Re-

formatae Religionis Procerem aliquem Executionis Praesidem contra rotularium quasi Commissariatibus, in quo principaliter consistere videtur publicum patriae commodum, per Majestatem Vestram Sacratissimam Clementissime decerni et denominari. Nos vero Sacratissimae Majestatis Vestrae Clementiam et justitiam exosculantes, aeternis servitiis, ipsaque sanguinis profusione devotissime, emorimur,

Majestatis Vestrae Sacratissimae

humillimi perpetuoque fideles subditi et servi, proceres et magnates in Transylvania Religioni Reformatae addicti.

Suae Majestati exhibendum formari.

Non possum hic a me impetrare, quin referam, formato scilicet taliter et meo qua Deputati nomine supplici libello, ut et publico Statuum Reformatorum Gravamine, observasse per omnia instructionem, consequenter antequam Sacratissimae Majestati de genu porrigerem, Excellentissimo Domino Transylvaniae Cancellario communicare debuisse.

Haec tamen ut declinarem, multae me rationes movebant, verum ne vel praescriptam mihi instructionem violarem, vel tanti viri incurrerem animadversionem, communicare prius constitui, hoc fine vicibus binis Excellentissimum Dominum Cancellarium convenire volebam, partim non admissus per eum, partim aliorum praesentia impeditus, sine excidi, sicque quod studium superare non poterat, fortuna mihi Consilium probavit. Communicaveram tamen transmissum ex Transylvania Status Reformatorum Libellum, antequam et meam instantiam et Communia adornarem Gravamina.

Proinde 21-a 9-bris praemissa prius peroratione:

Augustissime Imperator, Princeps Haereditarie! Clementissime!

Jam per quinque menses ad pulveres pedum Vestrae Majestatis Sacratissimae prostratus, nomine incaptivatorum humillime supplico.

Clementissime Domine! Commissio finita est, acta Commissionis transmissa sunt, ex-

pectantque Supreman Vestrae Majestatis Sacratissimae absolutoriam sententiam.

Dignetur igitur Vestra Majestas Sacratissima, in Excelsa sua ministeriali Conferentia, eadem revideri, innocentes absolvere, Delatorem vi legum patriarum punire, incaptivatos legali satisfactione, ut et Communem Reformatorum Statum, qui intuitu horum pati debuit, suis in gravaminibus benignissime exaudire, quantocumque consolari.

Hoc fine et publica Reformati Status Gravamina, cum id mihi expresse injunctum sit, et simul pro incaptivatorum consolatione, meum adjungo supplicem libellum, id vel maxime a pietate Vestrae Majestatis Sacratissimae humillime supplicans, ut eadem Benigne perlegere, atque juxta eorundem contenta nos omnes consolari dignetur.

Tam Generalia Status Reformati Gravamina, ut et publico nomine transmissum supplicem, quam meum qua Deputati humillime exhibui libellum, paucis Sacratissima Majestas respondere dignata est: Curabimus adhuc, inquit revideri negotium.

22-a igitur 9-bris Excellentissimum Dominum Cancellarium adire, eidemque in paribus ea omnia quae Suae Majestati exhibueram, porrigere non intermisi.

Egi tunc paucis cum Excellentissimo Domino Cancellario, nisi quod et publica Reformatorum gravamina et incaptivatorum causam commendarem.

Ab eodem contuli me ad Aulae ministros, quibus eadem formalitate omnia communicavi, identidem et incaptivatorum causam, et communia ingeminando gravamina, imo hac ex ratione etiam status urgere, communemque Reformatorum Consolationem, quae maximam publico tranquillitatem conciliatura est, sollicitare non neglexi. Verum in hoc postremo puncto nemo mihi spem erexit, quin potius omnes et singuli ad haec vel obmutescere, vel displicentiam testari visi sunt.

Et apertius et confidentius agere mecum Excelsi Consilii Bellici Referendarius, Illustrissimus Dominus de Weber ostendit, qui ut a Religiosis abstinere, nec eadem incaptivatorum causae admiscerem, svadere non destitit, verum praescriptae ego instru-

ctioni inhaerens ab eadem ne latum unquam recedere constitui, prout eadem et simul et quantum potui, fervide ubique adursi.

Cum interea Excellentissimum Transylvaniae Cancellarium exhibita scripta perlegisse conjicerem, eundem, ut. quid de illis sentiret perciperem, rursus adire, formatisque variis sub coloribus discursus materiis, tandem eo deducere mihi licuit, ut non solum animi sui sensa mihi ederet, verum et illud, quod in hac materia futurum esset, non obscure conjicere, et quasi providere possem.

Expostulabat subinde, cur non secum, quam Suae Majestati exhiberentur, communicata essent? immutare multa, non nulla vero plane omittere voluisset, id quod jam in antecessum futurum et ipse autumabam, et ob hanc plane rationem occasionem declinandi studio captabam, aut enim recedendum ab instructione, consequenter ipsa Status Reformati gravamina subticenda erant, aut posthabitis ejusdem Consiliis, censuram et ejusdem animadversionem subire debebam.

Verum me binis adisse vicibus, eo semper animo, ut priusquam Suae Majestati exhiberem communicare possem, ast variis Excellentissimum Cancellarium detentum occupationibus dum alloqui non potuerim, et ipsam communicationem impeditam, et me extra culpam fuisse, id quod ipsum vel maxime male habuit.

Peregrinus videbatur esse Citatus Comp. Const. Part. 3. Tit. 12. Art. 2-dus quem non nisi dum adhuc juribus operam daret, se legisse recordabatur, me vero id imposterum poenituit, quod eundem Articulum de verbo ad verbum in suplicem libellum non transtulerim, quod cum brevitati studuissem, sponte facere neglexi.

(Vége következik.)

EGY ADAT A CZÉHEK TÖRTÉNETÉHEZ.

NOS GABRIEL Dei gratia Sacri Romani Imperii et Transylvaniae Princeps, Partium Regni Hungariae Dominus, Siculorum

Comes ac Oppoliae, Ratiboriaeque Dux. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis. Quod Fideles Nostri Prudentes ac Circumspecti Lucas Borbély Junior et Michael similiter Borbély Jurati Senatores Civitatis Nostrae Maros Vásárhely, suis ac universitatis Cehae confraternitatis et societatis Chyrurgorum Magistrorum sive Barbitonsorum ejusdem Civitatis Nostrae Maros Vásárhely nominibus et in personis exhibuerunt nobis ac praesentaverunt litteras quasdam Prudentium similiter ac Circumspectorum Stephani Szócs senioris Judicis Primarii, caeterorumque Juratorum Civium ac Senatorum ejusdem Civitatis nostrae Maros Vásárhely testimoniales, et ex parte certorum aliorum rituum Czaehae Indulgentionales, in simplici papyro patenter confectas et emanatas, sigilloque ejusdem Civitatis majori, ab inferiori earum margine in cera rubra impressiva communitas et roboratas, quibus mediantibus iidem Judex et Jurati Cives ac Senatores, de litteris super Ceha seu confraternitate Magistrorum Chyrurgorum seu Barbitonsorum Civitatis suae privilegialibus, per Serenissimum quondam optimae recordationis Sigismundum Báthori Principem alias Regni nostri Transylvaniae indultis et concessis testimonium ferre et perhibere, ac licet eadem litterae privilegiales subsecutis ab eo disturbiorum temporibus amissae fuerint, paribus tamen earundem modo repertis, quidam in eodem Senatu superstites paria illa originalibus conformia recognovisse fidemque illis conciliasse, ac insuper modos et ritus in eadem Ceha seu confraternitate observandos in praecitatis litterarum paribus specificatos et clarius denotatos iidem Judex, Cives et Senatores aliis etiam nonnullis ritibus, articulis, modis et ordinibus aequae observandis justis ac legitimis pro moderni et secuturi etiam temporis ratione ad nostram confirmationem gratiosam auxisse dignoscebantur, tenoris infrascripti. Vnde supplicarum exstitit nobis pro partibus et in personis eorundem Magistrorum Chyrurgorum sive barbitonsorum dictae Civitatis nostrae Maros Vásárhely, ut nos easdem litteras praenotatorum Judicis, Juratorum Civium ac Senatorum ejusdem

saepedictae Civitatis nostrae, ac omnia et singula, in eisdem contenta ratas, gratas et accepta habentes, praesentibus nostris privilegialibus de verbo ad verbum inseri et inscribi faciendo perpetuo valituras confirmare nostrumque illis consensum praebere clementer dignemur, pariter et assensum. Quorum quidem literarum tenor sequitur in hunc modum: Mi Maros Vásárhelyt lakó Nagy Szócs István esküdt főbíró az én polgártársaimmal egyetemben és az egész tanácsal együtt adjuk emlékezetére mostaniaknak és ennekutána valóknak ez mi jelen való levelünkben, hogy mikor mi egy neműnemű napon az mi régi szokásunk szerint özvegyültünk volna, találának meg minket az mi városunkban lakó borbély mesterek az czéh képében, az becsületes személyek tudniillik Borbély Lukács és Borbély Mihály, ugyanitt az mi városunkban lakó esküdt tanácsbéli emberek, és jelenték minékünk, hogy noha nekik lett volna ennekelőtte való boldog emlékezetű fejedelemtől ugymint Báthori Sigmund Urunktól akkori bíró Uram Kovácsi Pál idejében az tanács és az várostól emanaltatott bizonyos privilegiumok, és czéhoknak levele az elmúlt sok disturbiomokban és veszedelmes időkben forogván több javaikkal együtt elvesztenek volna, mindazáltal mégis leveleknek parájája kezekben akadván, magokat ekkédig azon jó rendtartásban és egyességben tartották és a szerint accomodálták. Mely dologra mi is reá emlékezővén, kik Isten ő szent felsége kegyelmességéből akkoriak megmaradtunk, és az ő leveleknek paráját is meglátván, könyörögvén annakokáért a borbély mesterek képiben ezen feljebb megírt Borbély Lukács és Borbély Mihály, hogy ő nekik ezután való jó rendtartásnak okáért az előbbi leveleiknek parájából és azon kívül is, ha mit illendőt és jót találának, bizonyos articulusokat jó rendtartásnak okáért adnánk, ki lenne mind Istennek ő felségének tiszteletére, mind a közönséges egyességnek megmaradására. Mivelhogy pedig mindenféle mesterség és tudomány Istentől vagyon, eképen pedig az borbélyság felette nagy dologban jár, és gyakorlta sok tudatlan borbély mesterek mián sokaknak halálok is történik; mi annakokáért

kegyes indulattal előnkben vévén könyörgéseiket és látván, hogy igaz s méltó dolgot kívánnak, egymás között beszélgetvén az ő kívánságaikat jónak láttuk, approbáltuk, méltónak és illendőnek itéltük, és nekik az ő kívánságok szerint való articulusokat és rendtartásokat írva kiadtuk, mind az levélnek parájából, és ujjobbakat is, a kiket jóknak és illendőknek itéltünk, és városunk örögbik pecsétjével meg is erősítettük, hogy ezek ellen senki és rendtartások ellen se nemes, se nemtelen, se városi, se nemes házaknál lakó, a ki ezzel a mesterséggel akar élni, se katonák közt lakó borbély attól megválva, hogyha az mi kegyelmes Urunk ő felsége valamedig városunkban lészen, se külső se belső nyavalyát, a kihez ők tudnak és értnek, akaratjok ellen mivelni és borbélykodni semmiképpen ne merészeljen, sőt ha ki ez ellen akarna cselekedni, akkori bíró Uram segítséget adván nékiek, az ellenkezőknek minden műszerit elvehessék, tékozolhassák, földhöz verhessék és ronthassák, melyet mi is egész tanácsul oltalmazni akarunk mindenek ellen minden czikkelyiben, de úgy, hogy Urunkat ő felségét megtalálják ők is fölöle s ő felségével is confirmáltassák. A mely articulusoknak és rendtartásoknak tenori eképen következnek: Mindeneknek előtte valamely borbély ifju mester az mesterséget fel akarja követni, az jámbor, istenfélő és igaz nemzetből való személy legyen, ki igaz czéhes helyen tanult és apródányi inas esztendeit kitöltötte igazán, arról való levelét a czéh előtt producálja, se orv, se parázna, se gyilkos, semminémű gonosz vétekben élő személy ne legyen, mert afféléket a czéh be nem fogad, azután ha ezekben a vétkekben nem talál-tatik, a mesterség néki feladassék, de így, hogy a próbák főzésire is elegendő legyen és a czéhban két kezeset adjon, hogy a czéhnek igazságát mindenekben fogatkozás nélkül bészolgáltatja, ha pedig bé nem szolgáltatná, a czéhnek szabadsága legyen a kezeseken mindent megvenni. Elsőben tartozik a mestereknek megkönyörgöni, a könyörgéskor tartozik két tisztességes tál étkekkel és egy pecsenyével, vacsorára is egy jó pecsenyével, borral, a mennyivel a mestereknek kedveket találja és megengesztelheti. Ezek után kezd-

jen a próba főzéshez, és a próba főzésen a mesterek ott lévén, vagy hogy csak kettő közülek is, ha kívánatlik, tisztességes étellel és itallal nekik gazdálkodjék. Az próbák pedig ezek, a kiket meg kell főzni és csinálni: 1.) Az nagy érlelő. 2.) Fekete diacorium. 3.) Szürke diacorium. 4.) Szederjes diacorium. Azután zöld czitromot, sárga írat, nehéz írat és az erős veres írat főzze meg. Ha ezeknek a próbáknak és mester remekeknek csinálásában és főzésében elegendőnek találtatik, a mesterek megpróbálván a czéhban bévétesék és a mesterség adassék fel neki. Annakutánna tartozik a köszöntő pohárral, a mikor a mesterek kívánják és megszólítják, a próbákat akkor hozza elő, és ha azokban fogyatkozás találtatik, a mestereknek könyörögiön és keresse kedveket, a mesterek is, a miben illendő, engedelmességgel lehetnek. Az köszöntő pohárkor tartozik, első tál éték, sóba, eczetbe főve tisztességes halat. Második tál étel éles lével tyukok vagy tyukfiak. 3.) Velős konczokkal tyukok, riskásával annak módja szerint. 4.) Törött lével lud vagy ludfiak. 5.) Pecsénye tyukokkal borsporral meghintve, ezen feljül egy lepént, ezek után gyümölcsöt, ekkor tartozik flor. 4 és négy veder borral s négy font viaszszal. Vacsorára is tartozik két tisztességes tál étekkel, egy pecsenyével s egy lepénnyel. Harmadszor tartozik az ifju mesterember a mester asztalnak bészolgáltatásával, a mikor a mesterek kívánják, ebédre első tál éték sóban, eczetben tisztességes hal, vagy csuka, vagy retke. 2.) Gyümölcsös lúd 3 öreg tálban, ennek is szerszámát megadva annak módja (szerrint). 3.) Velős konczokkal, tyukokkal, riskásával föttel. 4.) Tyukok éles lével vagy tyukfiak vagy baromhus, a mit akkor az idő hoz, ennek is szerszámát megadni. 5.) Pecsenye tyukokkal együtt, azon feljül egy jó lepény és gyümölcs. Ekkor tartozik az ifju mesterember hat veder borral, hat forinttal, hat font viaszszal, a két czéhmasternek ajándékban két tisztességes hüvelykessel. Vacsorára is hideggé téve öreg tálra malaczhus éles lével, annak is szerit megadva, második legyen valami tisztességes tál éték, harmadik pecsenye tyukokkal együtt, akkor is egy lepény, azon tul egy gyümölcs. Hogyha pedig

az mesterek felesen lennének, a feljül megirt mód szerint mindenik asztalra ugy főzessen az ifju mester. Ha pedig az étkeknek bészolgáltatásában valami szerszáma miatt fogyatkozás találtatik, a mestereknek az ifju mester kedveket keresse abból is. Továbbá az ifju mester, a mikor a mesterek reá akarják venni, tartozik a dekányságot felvenni és két esztendeig viselni, vagy mindaddig, mig utánna való más ifju mester nem leszen, és valamit a két czéhmaster parancsol, mindekben tartozik szót fogadni, ha pedig szófogatatlannak találtatik vagy vakmerőnek, a czéhmaster zálogát vitesse és a mesterekkel együtt törvény szerint megbüntessék. Ha valamely inas pedig a mívre akar állani, az ura a czéhmasternek hirt tégyen fölöle, és két hétig próbálja az inas kezében beretvát adván, ha mindeniknek kedvek vagyon, egymáshoz, két hét mulva szegődtessek bé, de ez jámbor, istenfélő nemzetből légyen, beszegődve tartozik három esztendeig szolgálni igazán és jámborul. Az ura tartozik az inasnak négy végzőgebeli borotvával és hozzá illő ruhával, a mit az ura adhat, és a mint az ő szolgálatja mutatja. Az inas tartozik a czéhba egy forinttal, két tál étekkel, egy pecsenyével, két vider bor és két font viaszszal; azért is az ura kezes légyen, ha elszöknék az inas, a czéh azután megvehesse mindezeket. Az inas pedig apród esztendeit kitöltvén tatózik társphárt adni a mestereknek és a borbélylegényeknek, ha pedig borbélylegény nem lenne is, a mesterek felszabadítván, a czéh pecséti alatt való levelet adjanak neki bizonyosságul, a pecséttől adjon huszonöt pénzt. Ha borbélylegény jó a városra, az attyjokat megkeresvén, az attyjok művet kerestessen neki, elsőben a czéhmaster, azután az örögcbb mestereket megkínálván vele, a ki megtartja, annak adják két hétig, két hét mulva levelét megtartván, ha inas esztendeit kitöltötte s maradandó leszen az városon, művet adhatnak neki, a legények rendtartását elolvassván előtte, tartozik a legények ládájába tizenhat pénzzel, annakutánna minden két héten a legények ládájába egy egy pénzzel. A borbélylegény az urát egy cantornak előtte el ne hagyassa, ha az ura kívánja; a cantor pedig három hónapot téssen; ha ura

akarátja ellen az idő alatt elhagyná, tartozik ötven pénzzel. Ha pedig sokadalmak avagy az három fő innepek hetiben az ura akarátja ellen el akarja hagyni, adjon egy forintot, temetésre is, mikor mesterember házánál halott történik lenni, a borbélylegény is elmenni tartozik. Tetszett ez is, ha mesterember fia ugyan mester leányát találná venni, egyébbel ne tartozzék, hanem csak mester asztallal annak megirt módja szerint. Ha pedig mesterember fia czéhba akar állani, annak fél mestersége légyen, a fél mesterség pedig pénzzel, viasszal ne tartozzék, hanem a feljül megirt lakozásokkal. Hasonlóképpen ha idegen legény mesterember leányát veszi is, annak eképen fél mestersége lészen. Ha pedig a mesterember fia az atyjánál tanulni akarja a mivet, szabadsága légyen az atyjának, a mikor fel akarja szabadítani, a béálláskor pedig a czéhba nem tartozik a czéhba viasszal, pénzzel, hanem csak az étekkel és borral, azonképen társphárral mint más idegen. Továbbá valamely mesterembernek nehéz sebese és betege vagyon, tartozik a czéh oda menni és meglátni, ha kívántatik, és meglátván, ha elegendő lészen a meggyógyíttatásra is, s ha pedig nem, és a beteg is kívánja, a mesterek más segítő társat adjanak neki, a kit kíván, és ketten szép emberségesen megalkuván, mind meggyógyíttassa s mind megfizettesse. Senki pedig egyik a másik sebeséhez hozzá ne nyuljon más mester akarátja ellen, ha megtudja, hogy a való mester kötötte, hanem jól végéré menjen, ki kötötte, mert a ki ebben találtatik, fő birsággal büntettedődik, a fő birság pedig tizenkét veder bor. Ha pedig a mesterember is akarátjából kiereszti kezéből a sebest, ötöt megengesztelvén szabad légyen, kihez menjen és kivel akarja magát gyógyíttatni. Valamely mesterember vagy paráznságban vagy gyilkosságban vagy hamis hitben vagy lopásban találtatnék, annak mestersége letétessek, a czéhből kivettessék. Ha valamelyik mesterember egyik a másik sebesét elgyónatja, vagy szolgáját, inását avagy mesterségit gyalázza, azon ember fő birsággal büntettedősék. Valamely mesterember a táblára és órára bé nem megyen, két veder borig büntettedősék. Ezenközben pedig valakinek oly törvénye len-

ne, a kin egyik fél meg nem nyughatnék, újabb meglátásnak okáért vitessék appellatioba a szabó mester uraim eleiben, ha ott sem tetszik, vitessék a kilencz kérdőre és ott vége szakadjon; a kilencz bíró pedig ilyen: akkori bíró uram mindenféle mesteremberek közül lévő czéhmestereket oda hivattván, azok lássák meg. Ezeken kívül pedig valamit a mesterek jónak, illendőnek és tisztességesnek ítélnék és találnak lenni, magok közt rendelhetnek, törvényt tehetnek és véghezvethetnek, szabadon a czéhnak épületire valót mindeneket. Mindezeket az articulusokat mi Szöcs István esküdt bíró az több esküdt polgár uraimmal egyetemben és az egész tanácsurak akarátjából engedjük a borbély mester uraimnak látván is, és illendő kívánságokat írva kiadtuk s megconfirmáltuk, városunk örögbik pecsétjével megerősítettük. Datum in Civitate M. Vásárhely, die decimo sexto Mensis Aprilis. Anno Domini Millesimo Sexcentesimo Vigesimo Octavo. Et subscriptum erat Stephanus Szöcs Major Judex Primarius caeterique jurati cives ac jurati Senatores Civitatis Maros Vásárhely. Nos igitur praemissa supplicatione nominibus et in personis praescriptorum universorum Magistrorum Chyrurgorum sive Barbitonsorum Civitatis Nostrae Maros Vásárhely modo praemisso facta et porrecta clementer exaudita et faverter admissa, praescriptas litteras dictorum Prudentium ac Circumspectorum Judicis ac Juratorum Civium et Senatorum saepedictae Civitatis Nostrae Maros Vásárhely non abrasas, non cancellatas nec in aliqua sui parte suspectas, sed omni prorsus vitio et suspicione carentes, praesentibus litteris nostris privilegialibus de verbo ad verbum sine diminutione et augmento variationeque aliquali insertas et inscriptas, quoad omnes earum continentias et clausulas, puncta et articulos, eatenus quatenus eadem rite et legitime existunt emanatae, viribusque earundem veritas suffragatur, ratas, gratas et accepta habentes, pro praefatis universis Magistratis Chyrurgis seu Barbitonsoribus dictae Civitatis Nostrae Maros Vásárhely posteris quoque seu successoribus universis perpetuo valituras gratiose confirmamus, nostrum illis praebentes consensum pariter et assensum.

Harum pendentis et authentici sigilli nostri munimine roboratarum ac communitarum vigore et testimonio litterarum mediante. Datum in Civitate nostra Alba Julia, die vigesimo quinto Mensis Aprilis Anno Domini Millesimo Sexcentesimo Vigesimo Octavo.

GABRIEL m. p.

STEPHANUS KOVACHOCZY
cancellarius m. p.

GREGORIUS ORMÁNKÉÖZY.

Kivül: Anno Domini 1629. die 6-a Maij exhibitae et praesentatae sunt coram Dominis Iudice nimirum Primario ac C. Stephano Szöcs Seniore Juratis Civibus ac Senatoribus, nullo contradicente.

JOANNES Kis ECSI
Juratus Notarius Civitatis
Maros-Vásárhely.

Praesentem copiam e veris suis originalibus absque ulla diminutione et augmento variationeque prorsus aliquali descriptam, adeoque in omnibus punctis et clausulis originali suo conformem esse fide nostra mediante testamur. Maros-Vásárhely, die 16-a Octobris 1803.

GEORGIUS JUNIOR ABANKA de Zágon m. p.
(P.H.)

ANTONIUS NAGY de Káál m. p.
(P.H.)

I. Sedis Siculicalis Marus Jurati Assessores.

(1808-ban hitelesített másolata K. Papp Miklós gyűjteményében.)

KAZINCZY FERENCZ EREDETI LEVELEIBŐL.

(1786—1831.)

Közlő: K. Papp Miklós s.

X.

28. Novbr. 1805.

Nagyméltóságú Báró cs. k. Kamarás Ur,
különös tiszteletű s bizodalmu Uram!

Nem tudhatván, ha Zsibón és Zsibó tájékán tudva vannak és lehetnek-e azok a történetek, mellyek még a Kereszturban lakó

Szénási urat is felverhetik indolentiájából, sietek Nagyságodnak azokat, a mellyek hozzánk eljutottak vagy itt estenek, hírül vinni. Nagyságod azokat végye szives tiszteletemnek s hűségemnek jele gyanánt.

*

Elakadván az újságlevelek, ő kir. magassága a fels. Palatinus, mindennap nyomtatott Bülletíneket ereszt ki a budai publicum megnyugtatóására. Azoknak 4 első darabjai kezemben vagynak; az 5-diket és 6-dikat olvastam, bátyám Péchy Imre urnak pedig két rendbeli leveleit extraháltam. Azokból vannak véve az itt következő tudósítások:

A francziák November 12-dikén reggel Bécsbe csengő muzsika alatt béjöttek. Tisztjeik a fogadóknak, közembereik a kazármákban szállottak meg. — A francziák generalisa herczeg Mürat, Albert herczegnek Palaisjában vett szállást. Albert ennek számára szakácsot és cselédeket hagyta ott, s Mürát a herczegnek ezen nemes tettét olly tekintettel fogadta, a mint érdemlé. Napoleon Schönbrunnban vett lakást. A fának árát 30 ftról 6 ftra szállította le, verbuáltat, sánczot ásat, életet vétetett s ingyen osztatta ki a nép közt. Mürát francia generalis Bécs városnak commendánsává tétetett. Bécsben leltek 800 ágyut, temérdek puskaport, 40 milliót érozet és 22 milliót érozet lavetáknak destinált negyven esztendeig álló fát. Ezt az utolsót gr. Eszterházytól, az erdélyi Cancellaria Concipistájától érttettem, valamint azt, hogy jelen volt a Coronae Custosnál, midőn a korona ládáját (a 4-dik kulcsa a Custosnál lévén) széljelverték, belőle a koronát, palástot etc. kiszedték és egy ferslágba pakolva Munkácsra szállították.

A császárné éjjeli 11 óraker egyetlen egy kocsin hagyta el Bécset; és ámbár a parancsolat előre kiment, hogy készen várják a statiókon a lovak, egy helyt mégis két egész óráig várákozott és Posonyba csak éppen reggeli 7 óraker ért el. A kocsin maga, legidősb leánya, Doctor Stift és egy udvari asszonyág ült. Pozsonyból a császárral ezen Erczherczeg asszonymnyal Olmüczre ment. A korona örököse a maga több testvéreivel Kassán vannak; az öreg Ferdinánd herczeg,

M. Theréznek fia, Váczi Eperjesre küldett; a salzburgi elector pedig Váradra várattik minden órán. A pénzt ő felsége részszert Budára és Selymeczre, részszert Olmüczbe szállította.

A magyar cancellaria dissolváltatott. Ennek helyébe az 1802-diki törvény szerint a palatinus, (kinek ő felsége minden dolgok kormányát általadta), egy Staats-Rathot állita, 8 mágnásból és 4 remesből, kiknek nevei a Péchy Imre leveléből im itt következnek: 1. Gr. Brunsvik József. 2. Gr. Illesházy István. 3. Balog Péter zólyomi és 4. Personalis Semsei ugocsaí főispánok. — Osztán 1. Bezerédi Ignác volt septemvir. 2. Vay József, 3. Majthényi László, 4. Péchy Imre. Ezekhez adattak későbbre: 1. Szentiványi Ferencz, 2. a kalocsai érsek, 3. B. Orczy László, 4. Gr. Barkóczy Ferencz. Ezen fordul meg most minden és ezek a magyar cancellaria helyébe léptek.

9-dik Novemberben Generalis Davoust megtámadta Generalis Merveldtet Mária-Zell körül; és ámbár a hegyek védelmére voltak a miéinknek, ezeket megverte Davoust.

Mürat a Burg kapuján ment bé Bécsbe s azt a postaszekeret, melly Pozsonyba 14-ikén ért, Regelsbrunnig 7 francia huszár által convoyiroztatta.

Mortier Lincz mellett általjött a Dunán s 10-ikben a moszkva sereget v. sszanyomta. 11-ikben generalis Schmied a francziákat megtámadta s megverte. Mind a két rész generalisa Mortier és Schmidt elestek. A francia 6000 embert vesztett, mi csak ezeret.

13-ik Novemberben a francziák 48 ezren csengő muzsikával a legnagyobb paradában végig defiliroztak Bécs utszáin s a muzsikák után mentek Morvába, mert ezek nem gondolván a győzelemmel, mellyet Schmied alatt Mortier ellen nyertek, siettek magokat a hátrább álló Kutusow seregével öszvecsatolni. Ez a 48 ezer ember a tábori hidon ment ki és Korn-Neuburg mellett halt.

November 15-ikén 40 francia katona Pozsony elébe jött; 4 közülök maszkirozta magát, csolnakra ült, Pozsonyba általment és a repülő hid mellett álló strázsa kezéből hajnal tájban a fegyvert kitekerte s a Dunába vetette, a hajósokat pedig bajonettel

kénszeritette, hogy a repülő hidat vigyék által. Ezt a hajósok megcselekedték. Generalis gróf Pálffy Miklós leizent francia generalis Vialhoz, a ki Dévén mellett, Pozsonyhoz egy órányira az austriai határon hajói hidat vert és rajta 4000 embert által szállított, megtudakozni, hogy a pozsonyi commercialis repülő hidat miért foglaltatta el. Francia generalis Vial visszaizent, hogy ő azt visszaadja, sőt a francia sereg egész Magyarországról visszavonja magát. Azonban a 4000 ember Pozsonyon csengő muzsikával végig ment a Holics körül fekvő muszkákat megtámadni. Mi lett belőle, még máig sem tudjuk. Károly herczeg Zágrábig vonta magát. Három részről nyomulnak feléje 1. Masszéna, 2. Bernadotte, 3. Davoust. Még nem hallunk felőle semmit.

Ő felsége a mi jó királyunk generalis Gyulait Napoleonhoz küldötte fegyvernyugtót kérni. Ez ajánlotta, de 3 conditio alatt: 1) hogy Velence és Tyrol is provisorisch néki azonnal adassék által. 2) hogy a magyar insurrectio contramandaltassék. 3) hogy a muszkva menjen ki a ditiókból. Illy kemény conditiókra a császár nem állhata.

Most jó egy császári regimentbeli kapitánytól levél, hogy őket a francia egész Körmündig nyomta bé az országba. És így a magyar föld is theatruma a hadnak.

Egy pesti kereskedő (így írja Péchy Pestről de dato 19-ae 9-bris) levelet kapott az atyjától Stuttgardból, hogy oda 9-bernek 23-dikára hetven ezer francia uj trupp várattatik.

A palatinus mindent elkövet, hogy az ellenség ne ingereltessék. Ökröket és eleséget szállittat Bécsbe, hogy hazánk a requisitióktól megszabaduljon; s az Ausztria szomszédjában fekvő vármegyék dispensálva vannak az insurrectiótól s csak legényeket statuálnak.

A mi főispánunk, cancellarius Gr. Teleki Sámuel Excellentiája 25-dikben Váradon gyűlést tarta, hol Rhédey Lajos Obersternek enant választatott a bihari regimenthez, Obristlieut. Kazinczy László pedig ajánlatni fog a palatinusnak, hogy Obersternek denomináltassék a gyalogsághoz. — Gróf Thurn is májorságra candidáltatott. De egy pajkos falusi magyar

ezt ordította gravamen az! Tudniillik a mostani Diaetán panaszkodánk, hogy az udvar németeket tesz tiszteknek a magyar regementekhez.

Gr. Teleki Jóska torokfájásban fekszik Váradon. Nála ismerkedtem meg Gr. Eszterházy és Zejk concipista urakkal s megszerettem mind kettejét. Consiliarius Szegedi és Benyovszki urakkal a főispánnál 25-a ebédeltem, és méltóságos consiliarius Szegedi urat nagyon megszerettem. Elbeszéltem neki a méltóságos urfi reflexióját, hogy Lucius Junius Brutus rosszul bánt, hogy megölette fiait s hogy azt más consulra kellett volna bizonia, s consiliarius Szegedi ur osztán estve Hodossiné asszonyságnál beszéltette el velem a főispán excellentiájának ugyanezt és Zsibón töltött örömeimet. Nagy részvétellel hallgatta a főispán, örült a méltóságos urfin s ő nagyságának a méltóságos bárónének érdemlett magasztalásokat adott. — Beszéltem a méltóságos urfinak plastikai mesterségét is, hogy egy szép paripát gyurt szemem láttára, és hogy azt Sophienak elkértem. Méltóságos Cserey Farkas urat is dicsérte ő excellentiája. — A pap Cserei a gyűlésen jelen volt, dicsékedtem nékie, hogy Zsibót és Krasznát láttam.

En 8-dik Deczemberben Kázmért leszek. Onnan ismét fog menni levelem hirtel. Ajánlom magamat nagybecsű kegyességeibe s maradok hű tisztelettel

alázatos szolgálja
KAZINCZY FERENCZ.

ALI PASA LEVELE

1662-ből.

My az Hatalmas és Geüzhétéllén Csasarunk Téngérén tul valo némeli rész Hadainak és Tengérén innén lévő minden Fénies erős Hadainak Gondviselő Ura és parancsolóia igazgato Szerdára Tekintetes és nagur vitéslő Ali Passa

(Itt van Ali pasa aláírása és pecsétje.) Tékéntetés és Nágur Kedves uri io akarónk, minden mi hosszánk illendő tistesigés io akarunknak és véséri Kenézsógünknek? aiánlása után, ez él mult napokban énnék

előtt itt Thömées Varban lévő német Imperatornak kövétit Sak már táján lévő Német Hadaknak Généralissá, hoz bé küldétét Postáját ide mi hosszánk maga böcsülítés Postájnak égiczers mind tistesé, ges lévelével minden mulatsagh nekül él küldötté és mint magiarasat nágod lévelében vol, a képén még is értéttük, elsöben hagi Nágodtu Hit lévelét kívánt volna tudositut Nágod az megh adását is megh irta Nágod Nagur Kedvés io akarónk mink mindénkor lévelinkben megh irtuk hagi Nágod rajuk né ménnién, ha jük Nágodra giünek okossan batorsagus vitéslő modon forgulodjion, In segiteisébül megh mutassa mindén émbérsigés Fjédélmi vitéségét de azomban Hit lévelét adni nekik méltó ném volna, ném is heliés hagi Erdéli orsagaban az alat fclis ala kaborolianak ha azért Hatalmas csasarunk orsagaban Erdéli Orsagi éroségékből lénnének oli sandokban hagi ki méniének irhat ugi adgion Nágod Hit lévelét nekik hagi sénki ükét megh ném harbogatia sé kiménétélükben se utinkban sém élül sem hátul az Hatalmas Fénieskédő Geüzhétéllén Csasarunk orsagaban minden helién levő városokon és falukon és égiéb heliekén is az kik kaborlanak az cégénicégékét pustitiak dulliak javacsakajukat él visik marhájukat él hajtiak az ollianuknak kesükben Hit lévélek megh adasara ninsén sabadsagh tülünk, megh sém éngédgiük hagi éffélé dolgokat végién élő Nágod, énnék utanis minden onnan kívül foliando dolgokrul tudositani él né mulassa Nágod. Eltéssé In Nágodat sok ésténdéigh kédvés io égisigben Költ Kis. Assoni havanak 2-ik nap Thömées vari alat lévő Taborunkbul Anno 1662.

N'nak io akaróia

Idem ut supra.

(Eredetije Torma Zsófia ő nagyságánál.)

LEVÉLTÁRI APRÓSÁGOK. *)

1644.

I.

Nos Susanne Loránthi DEI gratia Principissa Transsylvaniae, partium Regni Hungariae Domina, Siculorum comitissa etc.

*) E néhány apróságot Torma Zsófia ő nagysága sziveségéből közlöm. Szerk.

Damus pro memoria praesentibus, quod in hoc anno praesenti millesimo sexcentesimo quadagesimo quarto, die decima prima Martij. Az Szász Varosi Capitulum-beli Praedikator hiueink administraltanak tár hazunkban, Johannes Czekius Peterfalui Praedikator, es Lucas Quirinus, Lámkerekí Praedikator hiueink által ez következendo ezer hat száz negyven eott eztendeőre Cathedraticus Census penztt, a szokás szeréntt, negyuen forintott s. fl. 40 Melly Cathedraticus Censushnak administratioiarol mijs megh irtt Praedikator hiueinkett Quietallijuk es absoluallijuc, vigore et testimonio Praesentium. Datum in Ciuitate nostra Alba Julia, die et anno ut supra.

SUSANNA LORANTFI M. P.

(L.S.)

(Eredetije Torma Zsófia ő nagyságánál.)

1672.

II.

Michael Apafi Dei gratia Princeps Transilvaniae, partium Regni Hungariae Dominus et Siculorum Comes etc.

Prudentes ac circumspecti fideles nobis dilecti. Salutem et gratiam nostram. Hűsegteknek kegyelmesen parancsollyuk, Vasárnap estvére külgyen ide szekereink eleiben nyolcz nyolcz Eokrökkal hat rendbéli marhát és ugyan nyolcz Eokrökkal két jó erős szekéretet. Nec secus facturi. Datum in Thermis Al-Gyogyiensibus 28 8-bris 1672.

APAFI M. P.

Kivül: Prudentibus ac Circumspectis Regio ac Sedis Judicibus coeterisque juratis Civibus Oppidi ac Sedis Szászvaros. Fidelibus nobis dilectis.

(Eredetije Torma Zsófia ő nagyságánál.)

1686.

III.

Michael Apafi Dei gratia Princeps Transilvaniae, partium Regni Hungariae Dominus, et Siculorum Comes.

Prudentes ac Circumspecti fideles Nobis dilecti. Salutem et gratiam nostram! Az el mult nyári háborgo üdön miá itt valo Tizteink kevesset takarlatatván, szükségesséppen ezen lako helyunkbol el kellekik mennünk. Parancsollyuk azért kegyelmesen és Comissionk megh ado szolgánk által küldgyenek Székekből ad diem 25 praesentis mensis harmincz ött szekereket nyolcz nyolcz ökrökkel ide. Secus non facturi. Datum in Civitate nostra Alba Julia, die 19. Mensis Novembris Anno 1686.

APAFI M. P.

Kivül: Prudentibus ac Circumspectis Regio ac Sedis Judicibus, coeteris etiam juratis Civibus Sedis Saxonialis Szászvarosiensis. Fidelibus Nobis dilectis.

(Eredetije Torma Zsófia ő nagyságánál.)

EGY UTI NAPLÓ.

(1815—1817.)

Közi: K. Papp Miklós.

1816.

Martius.

(Folytatás)

22. Láttam Warda-paradén a megholt királyné testvérét, Printz Carit, a Mecklenburg Strelitz-i herceget.

detto. Délután kimentem a Charitebe, melly van unter den Baumen, a brandenburgi kaputól jobbra, roppant nagy és egy oldala hijján quadrát épület 3 emeletre. Itt van az ifju Blücher is, a ki a fogságában esett praeteriáltatásáért nagyon confudalódott és megtébolyodott. Innen elmentem a Haller Strasseba azon szekér megnézésére, melyet Napoleontól Watterloonal vett el Blücher. Ez tulajdon Bonaparte gala hintója volt.

Fizettem 2 jó garast megnézéséért. Haza jöttemben láttam a király 4 léányit kocsizni Scharlottenburg felé.

detto. 5 óraker voltam a Muzeumban. 6-kor a chemicum laboratoriumban és a királyi bibliothecában.

23. Ujonan lezéken voltam Schleiermachernél. Ezután egész délelőtt néztem a regementeket a Schloss előtt exerciroztatni. Délután operában voltam Körösivel.

24. Mint vasárnap elmentem a reformatum templomba, itt ujonan láttam az egész királyi familiát, a király igen buzgón imádkozott a könyörgés alatt.

Jegyzésem Berlinről. Igen pompás utcái és jobban épült várost látni nem igen lehet. Roppant nagy és csak egy városból áll.

detto. Délután kiindultam Berlinből és Charlottenburgon keresztül, mely a várostól csak fél órára van; a bradenburgi kapuval éppen szemben van a Schloss. Az ut mellett a berlini kaputól fogva mind erdős hely van. Itt egy gyönyörű mulató Schloss van, a király minden nap kiszekerezik ide. A megholt jó királyné itt fekszik ebben a kertben az orangerie közt egy pompás kriptában. A frontján levő márványkőre képe ki van metszve és ezen irás alatta:

Ihr Winde wehet samst wo ihre—
Asche ruht.

Ez nap estve megérkeztem Spandaubá és itt háltam a Spree mellett. A Berlin felől való részét az ágyuzás által a prussusok és muszkák mind lelövöldözték és elégették, hogy a francziákat belőlök kivehessék, mind öszve van az egész város rontva. Nevezetes itt a Festung, mely 4 szegeletű és mindenfelől a Spree veszi körül. Az 1-ső szegeletén vagy quadrat oldalán e van: König, 2-ikon Königin, 3-ikon Kron Prinz, a 4-iken Princessin. Ez hajdon a Nagy Friedrich idejében a status fő tömlöczé volt, de benne a tömlöczöt, mely legmagosabb épület volt, lelőtték, most ez a vár cazárma.

25. Indultam Spandauból és háltam Doelben.

26. Flaton és Fehrbelin közt láttam egy illy inscriptióju monumentumot a 4 szegeletén 4 ágyu lévén:

Fridric Wilhelm
|Der Grosse
Kam. Schau. Siege
MDCLXXVI.

detto. Délre érkeztem a Mecklenburg-Schwerini herczegség Granitzára, Ludvigs-Lustba. Egy csinos város. A herczeg Schlossa egy dombon igen szép, e mellett kívül a városon van egymás mellett 2 orosz kripta, mellyek közül egyikben az uralkodó herczeg Fridrich Franz felesége, a másikban pedig annak testvére.

Jegyzés Prussiáról. Egészen porondból áll és nagyon terméketlen, az emberek nagyon szegények és parasztok.

Mecklenburgi herczegség.

detto. Estve 8 óraker megérkeztem haragosan és fáradtan Schwerinbe, mely igen szép kis város és a herczegnek residentiaja egy dombon van, mellyet viz veszen körül, a kertje igen szép.

27. Megérkeztem Gadebusba, itt ebédtem, és délután az utat elvesztvén egy kis faluba Stewinben megháltam egy becsületes német nemes embernél, a ki igen jól tractált és szállással is kedveskedett ingyen. Neve ennek *)

28. Ebédtem Dessauban és délután 3 óraker megérkeztem a Balticum tenger partjára éppen akkor, mikor a tenger refluxusa volt. Itt az Anna nevű orosz hajón általmentem Neustadtból Frawemundeba, mely igen kicsiny és csak két utcából álló város, a hátulsó része félcirculus formára batteriákkal van békerítve, az első részét pedig a tenger mossa. Kívül a városon van építve szemben a tengerrel egy iszonyu magos torony, ebben 7 órától egész reggeli megvilágosodásig 3 nagy mécses lámpás ég, hogy azt a hajósok éjjel már 10 mértföldre meglátván, utjokat erre igazítsák, mint nagy kikötő helybe. Itt sok nagy tengeri hajókat lehet látni.

29. Indultam Frawemundeból és ebédtem Lübeckben, mely egy nagy tengeri kereskedő város. Az Északi tengerből a hajók egész eddig jöhetnek a capalison.

*) A név hiányzik.

Estvére megérkeztem a dániai Granitzra, Schönbergbe és itt megháltam.

Jegyzésem a Mecklenburg Schwerin és Mecklenburg Strelitz herczegségekről: végzetlen pus. ta, terméketlen és szegény helység.

Dánia vagy holsteini herczegség.

30. Eg ész a dániai birodalomban utaztam, délben ebédeltem Wandsbeckben és este felé 5 órakor megérkeztem a roppant nagy tengeri kereskedő városba Hamburgba az Albis mellé, melly a francziák által épített roppant batteriakkal van még most is békerítve. Az Alt Hamburgot és a melly rész Wandsbeck felől volt Davoust elromtotta földig 1813. 10. Dec.

31. Mint vasárnap megjártam mind az 5 templomokat, mellyek mind lutheranusok, azután a franczia és német reformatum templomokat is. Legszebb templom itt a Michaelis Kirche, a reformatusoké csak oratorium. A millyen hosszú a város, mellette mindenütt rakva az Albis nagy kereskedő hajókkal, mellyek a világ mindenik részéből jönnek ide, pro curiositate megolvasva, találtam ekkor itt kikötve 423 hajókat. Délután általmentem Körösivel együtt Altonába, melly Hamburgtól csak 1 fertály óra, de a város már Dániához tartozik.

Jegyzésem dániai birodalomhoz tartozó Holsteini herczegségről. Ez is nagyon porondos, hanem erdei jók vagynak és a kereskedés virágzik benne. NB. Hamburg nem tartozik ide ehhez, mert ez Civitas Hansiaticus.

(Folytatása következik.)

A MAGYAR SZINÉSZET TÖRTÉNETÉHEZ.

Közlő: K. Papp Miklós.

III.

Tisztelt Tekintetes szerkesztő ur!

A multkor be nem végzett, a kolozsvári nemzeti színház első három évi szakára vonatkozó, emlékemben fennmaradt eseményeket Brassóban létezésünkkel hagytam el, most folytatni kívánom.

Feledém helyén megírni, hogy Elekes és neje Kis Juli már K.-Fejérvárt elmaradtak a társulattól, Nagy-Szebenben pedig Páli és Páliné is; így már az operánk semmivé lett, azonban holmi Csörgő Sapka féle bohózatokkal

mégis próbát tevének Brassóban is. Sorel Ágnesnek két felvonását (Girovetz után) énekeltek. Székely Zsuzsika sokat pótolta, és ez időny alatt a neiv osztályban sokra haladt. Majd Czelesztin is megbetegedett, s alig tudtunk a kis személyzethez darabokat találni, holott minden előadás 4—500 frtot hozott be. Adtunk hát quodlibeteket s apró darabokat, Czelesztin fölülülve Batori Máriát háromszor a fő bojárók kívánatára. Én és Székely Zsuzsika a Schweizi családbeli duettel — szinpadon — s főbb bojáróknál obligátok valánk: Filippesko, Vakaresko, herczeg Gyika is magukhoz rendelték, s én ott egy Kokojnával mindent, mit tudtunk, öszveénekelünk. Farkas Jóska magyart tánczolt, melly kívánatra három ízben ismételtetett. Midőn már eljött az idő, hogy az oláhországi szöllőt fonttal mérjék a piacson, minden tagnak külön meghívó levele érkezett Kolozsvárról, még akkor gubernialis secretarius Hollaki urtól, kinek sükerült Nagy Lázárt a fizető igazgatóságból saját magával fölvaltani, meghívott mindenikünket aranyhegyeket ígérve, s rendelkezett, hogy az országos szinpadi tulajdonokat tovább ott ne használhassuk; így haza kellett mennünk Kolozsvárra, hol, ha jól emlékszem, Themistocles czimű darabbal kezdők meg a pályát; majd betanultuk Girovetz-től a Szemorvost, Hatalomszót, Asszonyi érdem, Aubri de mon di Dienebe czimű darabokat. Pénz folyt be, de a méltóságos Antrepremeur ur jobbnak látta zsebeibe rakni a pénztárnál s haza vinni, a mi ott maradt, azt a gubernialis pénztárba vitték perceptor Bodor Pálhoz, honnan asztán két vagy három hónapig fizettek, azontul a nyugta nálunk veszett és mégis kényszerítettünk az előadásokra. Jósika ő nagyméltósága Hollaki urat igen pártolta, a báróné pedig még a jótékony nőegylet részére is előadást parancsolt, mi pénzt nem kaptunk 3—4 hó alatt alig 5—10 frtot. Havi dijam 25 ft. ez volt. Nekem sok főuri háznál pártfogásom s élelemem volt, de pénzem nem volt, a mi a fiatal szinészt igen lehangolja. Később bejött oda Szentpéteri, a később pesti jó szinész, de látva a körülményeket, föl nem állott. Az öreg Kócsi, ki igazgató, rendező volt, eleinte mind biztatott, mert itt ismét visszajöttek Páliék és Elekesék,

és valánk vagy 20-an, azonban Székely és neje kimentek Nagy-Váradra, s Udvarhelyiné lett a primadonna, ki bizony csak akkor volt helyén, ha őt a szerep történetesen megtalálta, nem birt a Székelyné csengő ezüst hangjával. Deáki Filep Sámuel ur iparkodott bár őt a közönség kegyébe varázsolni, de általánosan nem sikerült. Nekik is sok gagejuk lévén benn, kedvetlenek is voltak. Betanultuk a Két szó, Fogoly francia apró énekes műveket, nagy hideg is volt, ha kevés publicum volt, majd öszvefagytunk. Végre eljött a tavasz, ekkor már Kócsi is kitört, nem bánta történiék bármi, előadtuk egy vasárnap „Pikó herceget“ betanulás és próba nélkül, a sugó volt az oraculum, a mit ő akart, azt mondtuk; mondott mindenik bolondnál bolondabbat, Kócsi haza ment, utánna a publicum is, csak a páholymester, zártszék nyitó, cassir és jegyszédők maradtak, azután mi is elmentünk, miután már nem volt kinek panaszkodni pénztelen állapotunkat. Én miután Br. Kemény Ignácshoz felmentem és a fizetés megtagadtatása miatti megváló szándékomat jelentettem, előbb igen komolyan vette, később azt felelé: „tegyek mit jónak látok, — de hát ha visszahozat Hollaki? Én nekem ennyi elég volt, mentem Schützhez, jelentém neki is, hogy menendő vagyok, 5 darab nyolczmárjásost adott az utra. Én pajkos fiu valék s nemességemre akkor sokat tartottam, Hollaki ur a szerződő levelében ezen kifejezést használta: „a netalán hir nélkül távozóra a méltóságos directió bárhol is bátorságos kezeit tehesse; ez a kifejezés, nekem nem tetszett, én a kötésbe így irtam: „barátságos kezeit nyujthassa,“ akkor nem vevődött észre, mikor kiutaztunk, közvetlen búcsu nélkül, akkor kapta meg a rendőrség, s Hollaki ur maga is lekaczagta. Szentpéterivel s a hires Barta Anti fuvolással hárman egy nagy szekeren Bobka nevü Kövi helységi tótnak kiindulánk Miskolczra, hová már azelőtt kiment Éder s társulatot alakítva, onnan Kassára rándult át; leányai Tóni, Tercsa, Luiza mind képesek voltak és kedves szinpadi alakkal s hanggal birtak. Dériné pedig egyetlen volt éneckben és szindarabban, csak dialectusához szokni kellett. Ezeken és magán Éderen kívül, a mi rossz volt e kor-

szakban, mind képviselve volt azon ókorbeli színészek által, kik a társulat tagjait tevék; Nagy Jankó, Sáska, Németsi s ki tudja még kik, s Kassán játszottak a kis. Bécsben oly rosszul, hogy a régi cothurnus nemcsak lábaikat, de fejüket is befedé. Hárman egy szállásra menénk, egy asztalos műhelybe: én egy uj koporsóban háltam sokáig, estve lefeküvénk, Szentpéteri Dérinéhez járt, mi ketten maradtunk, Dérinének egy belső ablakán nyilott, azaz a műhelyre, ott minden estve theát adott be nekünk, s Anó koporsóm oldalára állt és Druhie variatíóit fuvolázta, míg mind ketten siróba ivdultunk, sirattuk a kedves Erdélyt, a megcsokott társulatot, szóval búsultunk helyzetünkön. Éder fixumot adott, Kolozsvárt velem egy fizetésen volt, itt nekem adott 30 váltó frtot, de minden három hóban fél jutalomjátékot, mely félből ő mindig kapott annyit mint más közönséges három előadásból. Oda jött pár hét múlva Czelesztira és Székely Zsuzsika is, akkor Szentpéteri és Dériné elmentek. Akkor Béla futása mindig tele házat csinált, megkezdők adni, a közönség még Dérinét is feledé, azon idény alatt 6-szor adtuk. Tisztujítás lett előbb Abaujban, majd Sárosme gyében, hova a társulat átment, iszonyu bevételek, onnan a Sáros u-pataki examenekre mentünk, ott hasonló pénzforrás, majd vissza Miskolczra téli idényre. Megszoktam a 30 frtot váltóban, mert minden három hónapban kapott féljutalmam 200 frt felé járt.

Azonban akkor hires igazgatók, Ujfalusi, Kilényi engem mind leveleztek, személyesen értem is jöttek, de én az ismert rossz privát directiót ismeretlennel fölcsereálni nem mertem, azonban jött egy meghívásom Székes-Fehérvárról, hol a vármegye biztosítása alatt állott a társulat s engema nélkül, hogy tudták volna mi a fizetésem, annak kétszeresére meghívtak és uton vagy helyben egyiránt szabad szállásra, s annyi jutalomjátékra mint ott volt. Így fölmondék Édernek, pedig már öszveszoktunk, kosztom, szálláson magánál tartott, hogy bizonyos legyen bennem, három leánya lévén nem csudáltam, de egy oly tekintélyes directió alá vágytam, 5 frt naponkénti uti költség mellett, s mivel már anyámat is sok éveken át nem láttam, Rima-

Szombaton keresztülmennem kedves volt, hova egy nap Miskolcra éji 12 órára megérkezem s bekéredző fiát az anya meg nem ismervén, míg a cseléd gyertyát nem hozott, sem nem fogadott, sem nem adott csókot; fölmenék a nekem idegen lakba, hol már egyöre grendü polgár, de, mint anyám mondá, nemes ember várt és elég szívélyesen fogadott, ez mostoha apám volt. Két nap otthon mulattam, tovább nem lehetett, mert szeke-resemet napi bérré fogadtam s sokba került. Így egyetlen fivéremet magammal elvívém, hogy oskoláztassam, s elindultunk Losonc felé; Ujfalusi színigazgató ott volt, velem találkozott, mondá, hogy a sz.-fehérvári társaság már Balaton-Füreden van, mulassak nála a ferdési idény alatt, egész Fehérvárig számított uti költségemet megtéríti, s első fizetést ad, mely volt akkor nála 60 frt váltóban. Irtam Balaton-Füredre s a válasz visszaérkezéig mint vendég megmaradtam s nem is követelte a directió, hogy siessek és csak Sz.-Fejérvára kívántak, hogy 15. szeptemberre megérkezsem. Sok baj volt köztük, Komlósiné igazgatóné 1-a donna az első hőst Kőszegit bálványozta, ez igen nagy zavarokra adott alkalmat: nekem tőlük, azon társulat majd minden tagja üdvözlő levelet irt, előre ajánlva magukat barátságomba: azokból sokat okultam, hogy teendőimnek mily irányt adjak. Losoncban igen jól ment Ujfalusinak, neje igen jó színésznő, énekesnő is, Sáska Biri volt: ott volt Hetényi jó színész, Barta a később pesti, Solymosi, Gondol, Koncz bankógyártó, de még több neve is volt, egy kezdő, kit én nagy orra miatt Nagy Friedrichnek neveztem, a többekről megfeledek-zém. Így Losonczról a balassa-gyarmati tiszt-ujításra mentünk, gróf Brunswik nagyméltósága volt mint főispán királyi biztosként Nógrádmegyére küldve, ki mind maga, mind excellentias neje nagy műkedvellők s párt-fogók voltak, én az excellentias asszony vá-lasztottja levék. Egy nap Gyürki első alispán kihivta őket és az egész megyét kis-terenyei székes helyére, voltak körülbelől 200—250-en a vendégek, minket éjjel vitettek ki s szállásoltak el, s figyelmeztetve levénk,

hogy az nap estig ne áruljuk el ötlétünket. Meglepetést czéloztak ő excellentiájának szá-mára, mert a megye bajba volt sodorva. Egy üvegházat színházzá alakítottak, az első rendben két trónszék volt a magos pár szá-mára, ez üvegház az angol kertben feküdt, melyet estve több száz lámpa világított, s-tára indultak ide alkonyatkor, ő excellentiájok nagy meglepedésüket nyilváníták, s csak a B.-Gyarmaton bennhagyott szini időtöltést állíták hiányzani a boldogságból. Ő excellen-tiája kérdezte Gyürkinét hova lett, ez már készen állott akkor a pompás kis szinpadon közöttünk több dámákkal, egy tableaut ren-deztek, melyben a párkák ő excellentiájuk éltefonalát nyujták, a sétacsapat elérkezett, Gyürki mondá: „kegyelmes ur, térjünk be ez üvegházba, beléptek, a nemes tömeg fő-vegtelenül kísérte őket, a szinpad föltűnt, a két trónülést elfoglalák, a függöny föllebent, Gyürkiné szavalt — fájdalom németül — a tableau rendeztetett, Bunkó bandája zengett, s azután hogy ez lejárt, mi kezdők előadni a „Tündér kert Magyarhonban“, a főméltó-ságok és megyei nemesség elégülttségére; Uj-falusiné fél társulatot tett egy maga.

Mély tiszteletemet nyilvánítom, mert 9 óra és ma 13-ik mart. 1871. Jövöre többet saját magamról.

T. Tekintetes urnak

alázatos szolgálja
GÜDE ISTVÁN r.k.

Jegyzet. 1-ső közléséből Rác Sándort kifeledektem, comicus, illetőleg bohóc volt, a kinyitáskor is ott volt köztünk, ez volt, ki midőn egy török agát képezett, így kezdé beszédét: „az én császárom és királyom,“ mire nagy hahota lett. — Jutalom-játékából egy szinlapot vitt báró Bánffi Györgynek, — ő selyp volt; Czelesztin beta-nította, hogy mint ajánlja magát a gubernator előtt, de azt elfeledve, a terem fényétől zavartan csak ennyit tudott kihebegni: „Ke-gyelmesz uram! egy csédulát hoztam: azon-ban a bonmot részére 2 arany hasznot esz-közölt, a kettős páholydíjt be nem számítva.